

OXANA MITITELU

Universitatea de Stat
din Comrat**DRAGOSTEA CA ANTIDOT AL VIOLENȚEI
TOTALITARE****Abstract**

The novel „And There Was Night” („Si a fost noapte”) by Aureliu Busuioc was published by the „Cartier” publishing house in 2012. The title is taken from John (13,30), taken as a concluding sentence, as deeply symbolic, after Judah went away to betray Jesus. The narrative is focused on love between a Bessarabian girl, Elena (Lenta) Velceva and oberleutenant Werner Storch, born in Banat, Lenauheim, where he did primary school and six years of Romanian high school. It's love that is born unexpectedly, powerfully, and lasts and conquers the rough and tumble of war as well as the horrors of a totalitarian regime of the Soviet Union.

Keywords: destiny, hostility, totalitarian, love, power, war.

În fața crimelor un zomby precum este personajul principal din romanul lui A. Busuioc „Spune-mi Giony”, Verdikurov, nu are remușcări, numai, uneori, senzații de greață și sentimentul ascuns al unei puteri nelimitate asupra oamenilor. Acest sentiment al puterii vrea veteranul K.G.B. să-l transmită prin memoriile sale nepotului său, un incorigibil „stricat de democrație”. Dar, spune Alexandru Paleologu, care a făcut ani buni de închisoare comunistă, „Exaltarea energiei și dominației, a pretensei «vitalități», nu duce decât la pustiirea vieții. Unde domnește forța, dragoste nu există. Unde domnește forța, nimic nu există. Decât neadevărul. Cine e refractar la retorica forței, acela, vulnerabil desigur, e invincibil. Dacă e vorba de forță, aceasta e cea adevărată. Eugen Ionescu a arătat-o în *Rinocerii* și a spus-o în zeci de articole și intervenții” [1, p. 94].

Parcă pentru a demonstra din perspectiva contrariului acest adevăr vine romanul lui A. Busuioc *Și a fost noapte*, apărut la editura „Cartier” (2012). Titlul este preluat din Ioan (13,30), fiind ca o frază concludivă, adânc simbolică, după ce Iuda a plecat pentru a-l vinde pe Iisus. Odată decizia fiind luată și actul trădării pecetluit, peste toate se înstăpânește noaptea. Aceasta o spune evanghelistul Ioan, aceasta vrea să sugereze și titlul ultimului roman al lui A. Busuioc. O întregă rețea de simboluri se intercalează în textul unor întâmplări concrete dintr-un orașel de la sudul Basarabiei din vara anului 1944. Sunt simboluri care trimit la semnificația întâmplărilor și evenimentelor cuprinse de textul romanului și care are în centrul narațiunii dragostea dintre o basarabeană, Elena (Lența) Velceva, și oberleutenantul Werner Storch, născut în Banat, la Lenauheim, unde a și făcut școala primară și șase ani de liceu românesc. E o dragoste care se înfiripă pe neașteptate, cu toată puterea, și care dăinuie și, până la urmă biruie și intemperiiile războiului, și grozăviile unui regim totalitar cum a fost cel sovietic.

Romanul începe simbolic, sumbru, anunțând parcă dramatismul întâmplărilor ce vor urma, cu o altă trimitere biblică. Capitolul introductiv se numește *Exodul*, autorul dorind astfel să ridice canavaua istoric-realistă a evenimentelor la nivelul unor semnificații adânci general-umane. Cităm acest început plin de o poezie neliniștitoare, emoționantă, de care este capabil doar un poet ca A. Busuioc: „În dimineața zilei de 14 iulie 1944 o pereche de lebede survola în sfârșit orașelul B. Zborul în sine nu marca nimic extraordinar, treceau pe deasupra urbei și stoluri întregi de asemenea zburătoare. Neobișnuită era perechea: o pasăre albă ca spuma și cealaltă neagră-tăciune. Pescarii le observaseră primii în iulie '41 într-un mic ghiol din desișul de trestie și păpușiș din capătul limanului, orașenii curioși le puteau admira deseori plutind grațios pe la marginea desișului, dar niciodată cu pui.

Nimeni nu putea spune de unde se luase pasărea cea neagră, cum ajunsese în orașelul lor uitat de lume, mai ales când domnul Rădulescu, profesorul de științe naturale de la liceul de băieți le lămurise că lebedele negre sunt băștinașe în Australia și în neștiut care Micronezie, adică, la zeci de mii de kilometri de B. și că alianța celor două păsări e de fapt o mezalianță, adică. Posibil, nu vor putea avea urmași... Dar spusele domnului profesor nu impresionează cât de cât pe orașenii care continuau să creadă că perechea e un semn bun de la Atotputernicul și că ar fi cât se poate de potrivit s-o considere și mai departe drept simbolul localității. Și asta – mai ales după ce pescarii, care ocoleau de obicei cuibul, observaseră pe micul ghiol prezența a trei bobocii...

În zilele toride de cuptor ale lui iulie orașenii se sculau cu noaptea în cap ca să prindă cât mai multe clipe din puțina răcoare a dimineților. Străzile erau pline de lume și în dimineața lui 14, iar lumea parcă încremenise ca să salute zborul majestuos al celor două păsări care parcă le ridicau în rang locurile natale. În liniștea lăsată ca de la sine puținii auziră pocnetul îndepărtat al unei împușcături, dar cu toți văzură aripile negre strângându-se pe suveica lucioasă a trupului negru și gâtul albei, întorcându-se a întrebare spre însoțitor. Și peste câteva clipe strigătul de groază izvorât dintr-o sută de piepturi:

– Cade-e-e!

Lebăda neagră se prăbuși peste taraba portativă a lui Macaliu, macedoneanul care vindea oricui, copiilor cu ceva rabat, alviță și romburi de susan în zahăr ars lângă poarta liceului, și o transformă într-o movilă de cioburi de sticlă, lemn și dulciuri amestecate cu praful trotuarului. Pasărea zăcea alături cu aripile întinse, de parcă ar fi avut de gând să-și continue zborul dar o împiedica mulțimea strânsă împrejur.” Mai semnalăm un detaliu. Lebăda moartă are la picior un inel care arată că a aparținut grădinii zoologice din Viena, de unde, presupune profesorul de științe naturale, a evadat.

Prin acest intermezzo simbolic autorul anunță tema operei sale recente, care, într-un anumit fel, este o replică temei romanului anterior „Spune-mi Jony!”. Deși acțiunea ambelor romane acoperă aproximativ aceeași perioadă de timp, cu diferența doar că *Și a fost noapte* se limitează doar la un segment de istorie mai restrâns (anii 1944-1956), intenția lui A. Busuioc este, evident, cu totul alta în această ultimă scriere decât în romanul precedent. *Spune-mi Jony* nu cunoaște sentimentul de dragoste, care, fiind un sentiment uman înălțător, nu se potrivește nici cu „idealurile” revoluționare ale ilegalistilor comuniști, nici cu cerințele severe și inumane ale vieții de ofițer al poliției politice. Pentru nimfomana Riva Rozenberg dragostea e doar o patimă neostoită, iar de Ion Tarabanțu a avut grijă destinul pregătindu-l pentru misiunea demonică a vieții sale – cariera de n.k.v.d.-ist –, slobozindu-l de necesitățile erosului printr-un accident simbolic

– câinii lui nea Ghiță i-au bucățit în tinerețe fuduliile. Pentru personajele noului roman *Și a fost noapte* dragostea este, după o fulgerătoare declanșare, însăși rațiunea lor de a rezista vicisitudinilor unei istorii ingrâte: războiul, încercările vieții din lagărul sovietic pentru Werner Storch și greutățile unei existențe într-un regim totalitar, ca fiică a unui „dușman al poporului”, pentru Elena Velceva.

Scurta perioadă de acalmie, înainte de ofensiva armatei sovietice, a coincis cu întâlnirea celor doi și înfripirea între ei a unui sentiment profund de dragoste. Pentru Werner acest sentiment egalează cu o revenire la viață după trădarea mișelească a unei logodnici rămasă acasă. Pentru Lența, proaspătă absolventă a liceului de menaj, e prima (și ultima) ei iubire, într-un cuvânt e însăși dragostea-destin. Apariția ofițerului german în viața ei are loc într-un moment când fata este curtată intens de fostul ei coleg Plamen. Prin originea sa austriacă, Werner manifestă vădite semne de aversiune față de ambele totalitarisme dominante ale epocii: nazismul și comunismul. Prin aceste sentimente el este un izolat și un singuratic printre ai săi: „Mișeleasca ocupare a Poloniei îi amintea mereu de anschluss, iar participarea benevolă a Rusiei la împărțirea acestei țări îl dezgustase cumplit, așa că purta în sinea lui cam aceeași ură față de amândoi agresorii, atâta doar că, efectiv, putea lupta doar împotriva unuia. Dar și în lupta asta cu multe îndoieli, când vedea la tot pasul în ce stare de robie era ținut un popor întreg (bineînțeles cel sovietic!), pus în fața unei alegeri cumplite: satrapul Stalin sau alienatul mental Hitler, când vedea cu ce ușurință se predau soldații ruși, de fapt, carne de tun în stare pură dar în număr uriaș, nu stătuse prea mult pe gânduri. Și-apoi ce-ar fi putut face el, austriacul izolat cu bună știință de compatrioții săi? În batalionul său mai erau vreo trei soldați de rând, cu care ar fi putut cânta împreună melodii tiroleze. Nu însă și discuta probleme de politică... Cu atât mai mult cu cât pe lângă ochii veghetori ai abwerului se nimereau și ochi nu mai puțin vigilenți de-ai unor compatrioți care participaseră activ la realizarea anchlussului...” În schimb, celălalt pretendent la dragostea Lenței Velceva, Plamen, este un tip profund indoctrinat, fiul unui activist sovietic care în 1940 l-a deportat pe tatăl Lenței, „o face pe spionul”, îi propune celeia pe care pretinde că o iubește să se înscrie într-o organizație de luptă pentru întoarcerea sovietelor. După venirea sovietelor Plamen devine activist comsomolist, apoi, cum era și firesc pentru un tip de felul acesta, ofițer N.K.V.D. Mănat de gelozie, dar și de sentimentele sale prosovietice acesta o acostează mereu pe Lența cu amenințări: „Nu te mai plimba cu javra! Repede au să vină ai noștri... Ai să ai neplăceri...” „Neplăcerile” prorocite de asiduul cavalier vin la început din cu totul altă parte. La 23 august armata română întoarce armele împotriva Germaniei, soldații și ofițerii nemți din orașelul din sudul Basarabiei sunt arestați de către camarazii lor de arme de ieri. Auzind de cele întâmplate, Lența aleargă de la magazinul unde își ridicase pâinea și zahărul ce-i revenea pe cartelă spre liman. Urmează o scenă dramatică:

„Lența se dădu mai aproape, mai să atingă un caporal român ce-l străjuia parcă pe Werner. Nu i-au trebuit decât câteva clipe ca să înțeleagă că, de fapt, la magazin, se spusese adevărul.

– Werner! – șopti ea.

Werner întoarse capul, zâmbi trist.

– Ai aflat?

Lența dădu din cap că da. Izbucni în lacrimi. Îl împinse pe caporal în lături și îi dădu lui Werner plasa cu pâinea și zahărul. Werner se aplecă ca pentru un sărut, când caporalul îl lovi cu piciorul peste mână de împrăstie pe nisip tot ce se afla în plasă, după care îl izbi

cu stratul armei în plex. Werner scoase un gemăt de durere și căzu în genunchi, în timp ce caporalul rânjea satisfăcut. Fără să se gândească ce face, în aceeași clipă Lența îi trase o palmă zdravăna ostașului. Acesta rămase încremenit o clipă, apoi își armă carabina, de parcă ar fi vrut să tragă:

Din fericire, scena fusese observată de comandant. Acesta strigă la caporal să se calmeze, și chemă pe un teterist de alături:

– Elev, du pe domnișoara bătaușă la corpul de gardă. Și ai grijă să nu-ți scape...

Dar în afara ofițerilor mai observase scena cineva: Plamen.”

Evenimentele s-au precipitat și Lența scapă de arest. În schimb gestul ei este prezentat mai târziu în fața autorităților sovietice de Plamen drept o faptă eroică, fapt care o salvează de la o arestare iminentă. Venirea sovieticilor este marcată de la bun început de o totală înstăpânire a abuzului și a violenței. Ostașii și ofițerii români sunt făcuți prizonieri alături de cei germani și duși în lagărele sovietice. La încercarea comandantului român să explice că armistițiul prevedea altceva, ofițerul sovietic scoate pistolul și este gata să-l împuște pe loc. După câteva zile orașelul este inundat de n.k.v.d-iști. Pentru toți începe coșmarul: cei mai înstăriți își pun capăt zilelor, cei care au colaborat cu nemții și cu românii sunt trimiși în lagăre, aproape fiecare familie este obligată să pună la dispoziția noilor autorități „prisosul” de spațiu locativ. Lența, rămasă singură cu dragostea ei, asistă la o, simbolică, moarte a ultimei lebede sfâșiată de schije: „Din marginea desişului o strigau speriați și zadarnic doi pui: unul alb ca spuma și altul negru tăciune...” Marea surpriză pentru locuitorii orașelului B. este apariția într-o mașină venind dinspre Galați a lui Vasil Karapetrov, tatăl lui Plamen. Caracterizarea acestui personaj nu lasă nici un dubiu: „Se bănuia în oraș că omul fusese agent-informator al Enkavedeului în '40, însă în primii ani de război până și curțile marțiale românești erau mai tolerante.” Acesta recunoaște în fața fiului că a contribuit la deportarea tatălui Lenței. „A fost un anticomunist”, spune Karapetrov și-i interzice fiului, viitor organizator comsomolist, să aibă vreun fel de relații cu fata pe care o iubea. „Să te însori cu un dușman de clasă?” – îl întreabă el, dându-i o lecție comunistă pe potrivă. La chiolhanul organizat de Comitetul raional de partid cu ocazia sosirii sale acasă, Vasil Karapetrov dispăre. În timp ce fiul său este „ales” organizator comsomolist, se află că el a fost ucis. „Cu o baionetă ZB înfiptă în piept și vreo alte două răni în abdomen. În buzunarul mic al hainei avea o coală de hârtie, ruptă se vede dintr-un registru, pe care erau lipite în coloniță, cu litere decupate dintr-un ziar: «În numele lui Jorj Traikov, Stefan Velcev, Ivan Iorgov și alți treizeci de martiri!»” Unul din cei de pe lista martirilor este tatăl Lenței. Datorită intervenției lui Plamen, ea scapă de arest. În schimb, „în prima noapte de după comiterea crimei, orașelul nu a putut dormi: cele trei mașini ale Enkavedeului au cheltuit benzina pe o lună, transportând arestații. Erau vreo treizeci și ceva, rude mai mult sau mai puțin apropiate ale celor deportați în patruzeci și unu...” Urmând un obicei cunoscut în epocă, se fabrică imediat un dosar cu descoperirea unei pretinse organizații contrarevoluționare, drept temei servind acele „cistoserdecinoe priznanie” smulse unor nevinovați torturați de zbirii N.K.V.D. Printre victime nimerește și mama Lenței, Tușa Velceva, care, în urma maltratărilor, moare.

Din acest moment începe marele calvar al Lenței, nevoită să reziste insistențelor de căsătorie ale lui Plamen Karapetrov și speranța de a-l revedea pe Werner. Plamen realizează o fulminantă carieră de la secretar comsomolist cu propaganda și agitația la ofițer în mare grade în sistemul poliției politice sovietice. Werner, în schimb, făcut prizonier, până la eliberare și întoarcerea acasă, în Austria, prestează în lagărul

de pe lângă gigantul de la Dnepropetrovsk munca grea și riscantă de șef al echipei de scafandri austrieci, suferind crâncen despărțirea de Lența, sperând cu toată ardoarea s-o revadă cândva. Autorul împletește cu dexteritate, ca într-un adevărat roman de aventuri, textul unei narațiuni captivante care cuprinde șirul frământărilor ofițerului austriac doritor să-și revadă iubita, întâmplările și riscurile prin care trece el în căutările sale asidue. Pe de altă parte, firul romanului urmărește și altă linie de subiect, peripețiile prin care e sortită să treacă Elena Velceva rămasă singură după moartea mamei sale, fiind nevoită să reziste unor greutăți insuportabile de supraviețuire în condițiile „socialismului atotbiruitor”, apoi cererilor insistente de căsătorie ale lui Plamen. Pentru a scăpa de acestea din urmă pleacă la Chișinău, unde tocmai bântuia o foame cumplită. Se înscrie la Institutul Pedagogic pe care îl absolvă cu „diplomă roșie”, urmând apoi să scrie teza „Neologismele – necesitatea și etimologia”. Erau anii destinderii hrușcioviene, așa că tânăra „aspirantă” are posibilitate să facă diverse călătorii de studiu, mai întâi în Bulgaria și Polonia, apoi, având în perspectivă, Cehoslovacia și Ungaria. Nu încetează nici o clipă să se gândească la iubitul ei Werner, căruia îi scrie lungi și tandre scrisori, „misive pe care mi le trimiteam mie însămi”, spune ea în roman. O întâmplare fericită (dintre cele pe care romanul lui A. Busuioac le conține din abundență) o face să afle că Werner este viu și că de câteva luni a revenit la ferma tatălui său din lagărul sovietic. Îi transmite prin fiul gazdei sale, tanti Roza, că începând cu 20 octombrie va fi în Ungaria într-o călătorie de studiu. Nimerește în Ungaria exact la începutul revoluției din 1956. Urmează un happy end hollywoodian, o întâlnire cu Werner și fuga peste granița Ungariei:

„La vreo zece, poate douăzeci de kilometri după vamă, Werner a găsit un pâlc de copaci cu o mică poieniță în mijloc. M-a luat în brațe și m-a lăsat în iarba îngălbenită de toamnă și de așteptarea noastră.

S-a aplecat asupra mea, m-a privit drept în ochi:

– Bine ai venit în Austria, Lența! Mă mai iubești?

– Sunt virgină, Werner...”

După această patetică recunoaștere a virginității eroinei principale, romanul celor doi îndrăgostiți, despărțiți de vitregiile unei istorii ingrâte, sortiți a trece până la împlinirea dragostei lor prin cele mai cumplite încercări pe care le-a pus în fața lor un sistem totalitar diabolic, nu poate să sfârșească decât în mit. Pe rol de narator intră direct în roman „autorul”. „Mi-a povestit un cunoscut, mare amator de călătorii, spune el într-un «Epilog», că acum un an, petrecându-și vacanța în Tirol, a parcurs pe jos tot cursul râului Inn. Cam la cincisprezece kilometri de Innsbruck a intrat într-o cafenea micuță, alături de care se afla un monument funerar din marmoră albă, în vaza căruia se schimbau săptămânal florile proaspete. Legenda spune că sub piatra funerară se află fostul proprietar al unei mici fabrici de brânzeturi și soția sa, pe care el ar fi răpit-o din ghearele KGB, direct din Siberia.. După moartea soției a vândut fabrica și banii i-a depus la o bancă pentru a susține ritualul cu florile. Se presupune că banii vor ajunge pentru o sută de ani...” Este sfârșitul plin de poezie al unei dragoste care a învins un sistem totalitar atotputernic, cu toate restricțiile și cu toate violențele sale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Alexandru Paleologu. *Despre lucrurile cu adevărat importante*, (Ediția a II-a), Iași, Polirom, 1998, p. 94.